

Згурська О. М.
*професор кафедри підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності
Державного університету телекомунікацій
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-290-9-10>

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИКАТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Продовольча безпека будь-якої країни є невід'ємною частиною її національної безпеки. Поліпшення забезпечення населення продуктами харчування є важливим соціально-економічним завданням, вирішення якого має велике значення для кожної держави. Забезпечення продовольчої безпеки є найактуальнішим напрямом міждержавної взаємодії, оскільки охоплює широкий спектр національних, економічних, соціальних, демографічних та екологічних чинників.

Важливість усвідомлення ролі та значення продовольчої безпеки підтверджується тим фактом, що вона є необхідною умовою та базовим параметром життєдіяльності людини. Рівень споживання продуктів харчування населенням характеризує рівень економічного розвитку країни в цілому, оскільки, як відомо, виробництво продуктів харчування на достатньому рівні було, є і буде першою умовою ефективної діяльності безпосередніх виробників зокрема та будь-якого виробництва загалом. Варто також зазначити, що рівень забезпечення населення продовольством сприймається як найважливіший чинник і визначальний критерій якості життя населення, життєздатності макроекономічної структури та державного устрою кожної країни [5].

Несприятливі політичні умови формування пріоритетного становища на міжнародному ринку в сучасних умовах політичної нестабільності країни призвели до необхідності вирішення важливого питання забезпечення національної продовольчої безпеки.

В системі забезпечення продовольчої безпеки формуються умови та механізми протидії загрозам економічній безпеці, а також розвитку відтворювальних процесів у сільському господарстві та агропромисловому комплексі, які є основою підвищення рівня самозабезпеченості як окремих регіонів, так і країни загалом.

В офіційному виданні «Методика розрахунку рівня економічної безпеки України» продовольчу безпеку визначено як такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави [3].

Стан продовольчої безпеки країни можна оцінити за допомогою спеціальних засобів: показників, індикаторів, критеріїв оцінки. Слово «індикатор» походить від латинського слова «indicator» – показник. У науковій економічній літературі велика увага приділена питанням визначення індикаторів та критеріїв продовольчої безпеки. Однак зазначені поняття не є тотожними. Під критеріями слід розуміти ознаки, на основі яких здійснюється оцінка, визначення чи класифікація, а під індикаторами – показники, керуючись якими надається можливість визначити рівень розвитку певного досліджуваного об'єкту, а також ступінь досягнення поставленої мети дослідження.

У ході проведеного порівняльного аналізу наукової економічної літератури було сформульоване власне визначення понять «індикатор продовольчої безпеки» як фактичне статистичне значення показника (в динаміці), який відображає рівень забезпеченості ресурсним потенціалом для повноцінного виробництва оптимального обсягу продуктів харчування з розрахунку на душу населення (відповідно до встановлених нормативів). «Критерій продовольчої безпеки» – ідентифіковано як пороговий, допустимий рівень індикатора, значення якого вказує про стан продовольчої незалежності певного регіону зокрема та країни – в цілому.

Усі показники, що застосовуються для оцінювання рівня продовольчої безпеки, повинні надавати можливість оцінки з позиції як фізичної, так і економічної доступності продовольства. Рекомендовані індикатори (показники) продовольчої безпеки характеризують лише фактичний стан даної економічної категорії, без урахування впливу первинних факторів. У зв'язку з цим, рівень продовольчої безпеки доцільно оцінювати з двох позицій: в межах регіону і в межах країни. Варто також зазначити, що для оцінки продовольчої безпеки можна застосовувати як універсальні так і специфічні показники. Універсальні показники однаково підходять для оцінки продовольчої безпеки як на рівні регіону, так і на рівні країни, тоді як специфічні – тільки для одного рівня (або країни, або тільки регіону).

Окрім галузевої приналежності, доцільно увесь комплекс показників національної продовольчої безпеки об'єднати у дві групи [1]:

1. Першочергові показники (первинні або вихідні).
2. Другорядні (похідні первинних).

Показники оцінки продовольчої безпеки характеризуються наступними обов'язковими особливостями, а саме:

1. Достовірність – показник відображає реальний стан сільсько-господарських товаровиробників та переробної промисловості та є офіційно визнаним і документально підтвердженим.

2. Постійність – показник можна спостерігати (вимірювати, фіксувати) безперервно у часі (щодня), чи напротязі певного часового періоду.

3. Загальнодоступність – результати оцінки та аналізу показників повинні бути розміщені у відкритому доступі в офіційних он-лайн та оф-лайн мережах.

Отже, рівень продовольчої безпеки оцінюється [4]:

– на міжнародному рівні – перехідним до наступного врожаю обсягом світових зернових запасів та рівнем світового середньорічного виробництва зерна на душу населення.

– на рівні держави основними критеріями вважаються:

- ступінь державного самозабезпечення продовольством, а також ступінь незалежності продовольчого постачання від імпорту;

- розмір оперативних та стратегічних продовольчих запасів у відповідності із нормативними потребами;

- рівень виробництва продуктів харчування в розрахунку на душу населення;

- рівень споживання продуктів першої необхідності;

- рівень фізичної та економічної доступності продовольства для різних категорій та соціальних верств населення;

- рівень стабілізації цін (рівень інфляції) на основні види продовольства;

- рівень безпеки, якості та екологічності продуктів харчування.

Таким чином, основною метою забезпечення продовольчої безпеки держави є надійне постачання основних видів продовольства для усього населення за рахунок безперебійного виробництва при обов'язковій умові фізичної та економічної доступності продуктів харчування в такій кількості та якості, які необхідні для життєдіяльності людини, за максимально можливої незалежності від зовнішніх джерел надходження продовольства.

Роль державного регулювання у питанні перспективного розвитку продовольчого ринку є ключовою, оскільки, в силу властивих йому природних та економічних факторів, нестійкості та високої соціальної значущості, виникає нагальна потреба у координації ринкових відносин, особливо у сучасних умовах глобалізації економічних зв'язків.

Література:

1. Домінська О. Я. Продовольча безпека як інструмент економічної безпеки України / Матеріали круглого столу «Сучасні виклики продовольчої безпеки: (19 травня 2015 року). Львівський НАУ. Львів, 2015. 77 с.
2. Закон України «Про продовольчу безпеку України» від 22 грудня 2011 року. № 4227-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4227-6>.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
4. Немченко В. В., Немченко А. В. Продовольча безпека: макро- та мікроекономічний аспекти. *Економіка харчової промисловості*. № 2. 2013. С. 16–18.
5. Ощепков О. П., Магденко С. О. Методологічні питання дослідження продовольчої безпеки в межах національної безпеки країни. *Економіка харчової промисловості*. 2014. № 4 (24). С. 35–41.